

Hiina Rahvavabariigist Eesti Vabariigile lähtuvatest hübriidsetest julgeolekuohtudest

SANDER PROMM

Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituut

Viimasel kümnendil on Eestis ja mujal maailmas sõjaka Venemaa kõrval järjest enam pööratud tähelepanu rahvusvahelisel areenil endale tugeva positsiooni loonud Hiina Rahvavabariigile. Hiina ekspansiivne majandusliku ja sõjalise võimekuse kasv on julgeolekuekspertides tekitanud debati Hiina rahumeelse tõusu kontseptsiooni ja võimalikkuse üle.

USA presidendi Richard Nixon'i 1972. aastal toimunud visiidi ajal deklareeris Hiina, et ei saa kunagi supervõimuks, olles seejuures vastu jõupoliitikale ja hegemoonistaatuse püüdmisele (Office of the Historian 2006: 813). Selge kursimuutus toimus 2017. aastal, mil Hiina riigipea Xi Jinping andis oma kõnes mõista, et riigil on aeg võtta aktiivne positsioon välispoliitikas, olla ülemaailmse rahu ülesehitaja, maailma juhtimises osaleja ning

rahvusvahelise korra kaitsja (Daekwon 2017).

Nagu öeldud, on Hiina ekspansiivne majandusliku ja sõjalise võimekuse kasv julgeolekuekspertides tekitanud debati Hiina rahumeelse tõusu kontseptsiooni ja võimalikkuse üle.

Inglise mõttekoolkonna esindaja Barry Buzan on seisukohal, et Hiina rahumeelne tõus on keeruline, võib tekitada pingeid, kuid on siiski võimalik (Buzan 2010: 33). Samas on ründava struktuuralse realismi esindaja John Mearsheimer veendunud, et Hiina rahumeelne tõus ei ole võimalik, sest Hiina majandusliku tõusu jätkudes muudetakse see sõjaliseks jõuks ning hakatakse püüdma hegemooni positsiooni Aasia regioonis (Mearsheimer 2014a; Mearsheimer 2014b: 3). Ülevõimu püüdmise peamiseks põhjuseks on Hiina arusaam, et teiste üle domineerimine on parim võimalus rahvusvahelises anarhilises süsteemis ellu jääda (Mearsheimer 2014b: 9). Viimase 10–15 aasta jooksul toimunud arengud näitavad, et Mearsheimeri prognoos oli tõele lähemal.

Hiina tõusu alguseks võib pidada

USA presidendi Richard Nixon'i visiiti Hiinasse, mis oli ajendatud tema nõuniku Henry Kissingeri nägemusest soojendada Hiinaga rahvusvahelisi suhteid ning aidata kaasa tema kasvule (Läänemets 2021a). Kapitalistlik lääts, nähes Hiinas uut suurt turgu ja võimalikku kasumit, tegi sinna suuri investeeringuid ning viis riiki suuri tootmisettevõtteid (Läänemets 2021a). Seega tuleb tõdeda, et praeguse Hiina puhul on kujundlikult tegemist nii-öelda dr Frankensteiniga, mille lääne-riigid ise investeeringutega ja pigem leebe rahvusvahelise poliitikaga on loonud.

Leebe rahvusvahelise poliitika viljelemine Hiina osas on riigi juhtkonnale oma sise- ja välispoliitiliste ambitsioonide saavutamiseks julgust lisanud. Näiteks 1989. aastal surus Hiina kommunistlik partei (HKP) relvajõul maha demokraatliku liikumise – sündmust tuntakse Tian'anmeni veresaunana (Läänemets 2021a). Vaatamata sellele, et lääne-riigid

Keskseks küsimuseks on see, kuidas mõjutavad Hiina Rahvavabariigi investeeringud ja tehnoloogiate kasutamine Eesti julgeolekut.

kehtestasid selle peale Hiina suhtes eeskätt tehnoloogiatarnete sanktsioonid, ei kestnud need kuigi kaua (Läänemets 2021b). Samuti ei ole karmi sanktsioonipoliitikat Hiina vastu praegu, mil HKP peab üleval sadu koonduslaagreid ning viib läbi genotsiidi uiguuride suhtes (Läänemets 2021b). Samuti ähvardatakse

pidevalt sõjalise jõuga Taiwani – Hiina peab Taiwani enda provintsiks ning on lubanud selle jõuga tagasi võtta (Arase 2022: 110–111). Läänemaailm on korduvalt hukka mõistnud inimõiguste rikkumist Hiinas, kuid Hiina esindajad on selles osas resoluutsed ja tõrjuvad süüdistusi.

Hiina välispoliitilise aktiivsuse ja agressiivsuse kasvu on täheldanud ka Eesti julgeolekuasutused ning teemat on varasemast rohkem julgeolekustatud. Välisluureamet toob oma 2020. aasta raportis välja, et oma mõju suurendamiseks kasutatakse peale aktiivse rahvusvahelise suhtluse ka kaubanduslepete sõlmimist ning Hiina ettevõtete investeeringuid teiste riikide taristusse ja majandusse laiemalt (Välisluureamet 2020: 70–76). Välisluureameti hinnangust nähtub, et Hiina pikemaajaline eesmärk on saada hegemooniks ja kontrollida strateegilisi kaubanduskanaleid ja logistilisi sõlmipunkte (Välisluureamet 2021: 76). Lisaks sellele on Hiina liidril plaanis kõik ressursid suunata tehnoloogia arendamise, eesmärgiga teised riigid Hiina tehnoloogiast sõltuvaks muuta (Välisluureamet 2021: 76).

Eelnevast johtuvalt keskendutakse käesolevas artiklis Hiina tehnoloogia kasutamisest ja investeeringutest Eestile lähtuvatele hübriidsetele julgeolekuohtudele. Teema fookust arvestades on esmalt oluline mõista Hiina sise- ja välispoliitilisi eesmärke ning ambitsioone. [Keskseks küsimuseks on see, kuidas mõjutavad Hiina Rahvavabariigi investeeringud ja tehnoloogiate kasutamine Eesti julgeolekut.](#)

HIINA LANGUS JA TÕUS MAAILMAS

Vähesed nõustuksid väitega, et ajalool ei ole praeguses Hiina välispoliitikas tähtsust (Benvenuti *et al.* 2022: 32). Viimase 30 aasta jooksul, mil Hiina on teiste riikidega suhteid arendanud, on riigisisel tasandil otsitud tuleviku tarbeks juhtnööre minevikust – haritlased ja poliitikakujundajad on loonud rahvusvahelise suhtluse

jaoks narratiive, mis tuginevad suure osas minevikukogemusele (Agnew 2022: 96–97).

Viimane Hiinat valitsenud dünastia ehk Qingi dünastia valitsemisperiood kestis aastatel 1644–1911. Öitsengu tippu jõudis impeerium 1790. aastatel, olles üks suurimaid, rikkamaid ja võimsamaid impeeriume läbi ajaloo (Elleman ja Paine 2019: 35).

Kuid nagu iga suurimpeerium ajaloos, lagunes ka Qingi impeerium. Languse alguseks võib pidada Hiina ja Suurbritannia vahel puhkenud relvakonflikti, mida tuntakse Esimese oopiumisõjana (Zhao 2015: 978–981). Nimelt said Briti kaupmehed alates 18. sajandi lõpust Hiinasse ekspordida India oopiumi pealt suuri kasumit (Gao 2017: 220). Ent selle narkootilise aine laialdane tarvitamine tekitas Qingi valitsemisalas sotsiaalmajanduslikke probleeme, mistõttu andis valitseja käsu oopiumiga äritsemine peatada (Economy ja Levi 2014: 14; Gao 2017: 220). Järgnenud lahingud näitasid selget Briti impeeriumi relvajõudude üleolekut (Economy ja Levi 2014: 15).

Esimene oopiumisõda (1839–1842) muutis Suurbritannia ja Hiina vahel olnud jõudude tasakaalu tugevalt brittide kasuks (Sobin 2023: 41). Hongkongi piirkonna kaotamine Esimese oopiumisõja ajal sai 20. sajandil Hiina enda narratiivis tuntuks kui Hiina esimene rahvuslik alandamine (Carroll 2022: 7).

Tänapäeva Hiinas on kandvaks narratiiviks „alanduste sajand“ (Kaufman 2011: 1). Selle alguseks peetakse 1839. aastat, mil algas Esimene oopiumisõda, ning lõpuks loetakse HKP võitu kodusõjas 1949. aastal (Callahan 2006: 180; Kaufman 2010: 4). Kokkuvõtvalt laastasid riiki sel ajal võõrriikide vallutusretked, ülestõusud, hävines keiserlik riigisüsteem ning riik paisati kodusõtta (Kaufman 2010: 2). Hiina territoorium vähenes kolmandiku võrra: territooriume loovutati lääneriikidele ning Jaapanile (Kaufman 2010: 4). Kaotatud alade seas olid Mandžuuria, Hongkong ja

Taiwan ning 20. sajandi esimeses pooles eraldusid Hiina võimu alt iseseisvuse taastanud Tiibet ja Mongoolia (Kaufman 2010: 4).

Kui varasemalt on „alanduste sajandi“ kontekstis keskendutud Euroopa ja Jaapani agressioonile, nähakse hiljutiste „alanduste“ põhjustajana Ameerika Ühendriike. Uued vaenlased on nii-öelda uute alanduste taga, mis omakorda ajendab väliste ohtudega tegelemise egiidi all Hiinat oma sõjalist võimekust parandama. Callahani sõnul konstrueeritakse justkui uus rahvuslik identiteet, millega masse koondada (Callahan 2006: 192–193).

Ent nagu eespool mainitud, ei ole „rahvuslikule alandusele“ rõhuv narratiiv olnud Hiinas kogu aeg kande. Kui HKP väljus 1949. aastal kodusõjast võitjana, kuulutas Mao Zedong, et Hiina rahvas on üles tõusnud ning deklareeris, et Hiina rahvus ei saa enam kunagi olema solvatud rahvus (Scott 2007: 1). Jõulise avaldusega peegeldati Hiina rahva muutuvat enesetajumist ning ka edasisi suhteid ülejäänud maailmaga (Scott 2007).

Buzan (2010: 11) märgib, et Mao Zedongi valitsusaeg oli rahumeelse tõusu vastand: vastloodud Hiina Rahvavabariik tõrjus muu maailmaga integreerumist ning häälestus läänemaailma vastu. Mao Zedongi plaan oli taastada Hiina endine hiilgus. Läbi tema valitsusaja proovis võimaladvik levitada oma poliitilisi väärtusi üle kogu maailma (Economy ja Levi 2014: 19). Mao Zedong ja tema lähikondlased soovisid pakkuda maailmale Hiina kultuuri tugevust ja mõju ning muuta selle käigus Hiina rahvusvahelise süsteemi keskpunktiks (Scott 2007: 10). Siinkohal on paslik rõhutada, et Mao Zedong järgis kommunistlikku ideoloogiat, mis näeb ette maailmarevolutsiooni, mistõttu võib järeldada, et maailmale „Hiina kultuuri pakkumine“ oleks aset leidnud pigem vägivalla abil.

Juba aasta pärast Mao Zedongi võimule tulemist näitas Hiina, et toetab kommunismi levikut. Seda ilmestas 1950. aastal

Hiina astumine Korea sõtta (1950–1953) (Benvenuti *et al.* 2022: 3). Hiina valis enda partneriks Nõukogude Liidu ning see oli ka üks põhjus, miks Hiina ja läänemaailma vahel suhted katkesid (Benvenuti *et al.* 2022: 3). Küll aga tekkisid 1960. aastate alguseks tulenevalt erimeelsustest ideoloogias, majandusarengus, julgeolekus ja piiriküsimuste tõttu pinged ka Hiina ja Nõukogude liidu vahel (Luk ja Preston 2016: 86).

Pinged hakkasid arenema 1956. aastal, mil Nõukogude Liidu juht Nikita Hruštšov hakkas liikuma läänemaailma suhtes rahumeelse välispoliitika kursil (Luk ja Preston, 2016: 86). Mao Zedong oli säärase poliit-

Võib väita, et dokumendis valmistati ette pinnast vägivaldseks välispoliitikaks ning Taiwani jõuga Hiinaga liitmiseks.

tikale vastu, kuna see diskrediteeris teisi kommunistlikke režiime (Luk ja Preston 2016: 86). USA vaenlasena kuvamine oli olnud Hiina poliitilise agenda üheks vankumatuks alustalaks (Luk ja Preston 2016: 79).

Pinged jõudsid haripunkti 1969. aastal Hiina ja Nõukogude Liidu vahel toimunud relvastatud kokkupõrkega (Luk ja Preston 2016: 88). Mõlemal riigil oli piiri äärde koondatud sadu tuhandeid sõjaväelasi (Xia 2006: 5). Konflikt ajendas Hiinat USAga taas ühist keelt leidma (Larus 2012: 378 ref Luk ja Preston 2016: 88). USA oli suhete

arendamise poolt, kuna nägi selles võimulust piirata Nõukogude Liidu mõjuvõimu laienemist maailmas (Khoo 2005: 529).

USA ja Hiina suhted hakkasid normaliseeruma 1971. aastal, kui USA lauatennise meeskond sai kutse Hiinasse (Luk ja Preston 2016: 88). Niinimetatud pingpongi-diplomaatia sillutas teed USA presidendi Richard Nixoni Hiina visiidiks 1972. aastal, mis omakorda päädis Shanghai kommünikee allkirjastamisega (Luk ja Preston 2016: 88).

Shanghai kommünikee allkirjastati 27. veebruaril 1972. aastal Shanghais. Kokkuvõtvalt toodi rahvusvahelisi suhteid puudutavas ühisavalduses välja, et Hiina ja USA vaheliste suhete normaliseerimine on kogu maailma huvides, mõlemad osapooled soovivad vähendada rahvusvahelise sõjalise konflikti puhkemise ohtu ning kumbki osapooltest ei püüdle Aasia regioonis hegemooniat. (Office of the Historian 2006: 812–814)

Hiina manifesteeris, et Hiina Rahvavabariik on ainus Hiina ning Taiwan on Hiina provints (Office of the Historian 2006: 815). Veelgi enam, Hiina sedastas, et Taiwani vabastamine on Hiina siseasi ning ühelgi riigil ei ole õigust sellesse sekkuda (Office of the Historian 2006: 815). Võib väita, et dokumendis valmistati ette pinnast vägivaldseks välispoliitikaks ning Taiwani jõuga Hiinaga liitmiseks.

USA avaldus Shanghai kommünikees näitas selgelt, et ametlikult Taiwani toetamisest taganetakse. Dokumendis seisab, et USA tunnustab ühe Hiina põhimõtet, mis asub mõlemal poolel Taiwani väina, ning kinnitab, et Taiwan on osa Hiinast ega sea seda positsiooni kahtluse alla (Office of the Historian 2006: 815). Lisati, et toetatakse Taiwani-küsimuse rahumeelset lahendamist ning seda silmas pidades kinnitatakse, et lõplik eesmärk on USA vägede Taiwanist välja viimine (Office of the Historian 2006: 815).

Diplomaatilised suhted Hiina ja USA vahel hakkasid ametlikult kehtima 1. jaanuaril 1979, kui USA oli täitnud

1975. aastal Hiina poolt seatud kolm tingimust (Benvenuti *et al.* 2022: 87). Neid kolme tingimust võib Shanghai kommünikee põhjal edukalt ära arvata – mõistagi puudutasid need eranditult Taiwanit. Hiina nõudis, et USA katkestaks Taiwaniga diplomaatilised suhted, lõpetaks 1954. aastal sõlmitud Taiwaniga seotud kaitsekoostöö kokkuleppe ja kutsuks Taiwanist tagasi USA väeüksused (Benvenuti *et al.* 2022: 87).

Hiina pikaegne juht Mao Zedong suri 1976. aasta septembris. Seejärel alustati riigis ulatuslike reformidega, et moderniseerida põllumajandust, tööstust, teadus- ja tehnoloogiavaldkonda ning riigikaitset (Bergsten *et al.* 2008: xiv). Deng Xiaoping kutsus Hiinat üles hülutama plaanimajandust ning saama modernseks arenenud maaks (Bergsten *et al.* 2008: 3). Alates majanduse reformimisest 1978. aastal on Hiina majandus kasvanud keskmiselt 9,4 protsenti aastas (2005. aasta seisuga), mis on üks suurimaid kasvumäärasid maailmas (Bijan 2005: 18). 1970. aastate lõpus oli Hiina huvitatud Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF, International Monetary Fund) ja Maailmapangaga (World Bank) ühinemisest ning mõlema institutsiooniga liitumine mängis suurt rolli Hiina edukas arengus (Bergsten *et al.* 2008: 13).

Hiina majandus kasvas ning toimus mõõdukas liberaliseerimisprotsess. Kuid kui 1989. aasta kevadel suri Hiina reformimeelne riigitegelane Hu Yaobang, puhkesid erinevates Hiina linnades suured meelevaldused. Haripunkti jõudsid demonstratsioonid pealinnas Pekingis Tian'anmeni väljakul sama aasta mais, mis juuni algul sõjaväe abil veriselt maha suruti (Tian'anmeni veresaun). (Pletcher 2009)

Pärast 1989. aasta Tian'anmeni väljakul juhtunut kehtestas USA Hiinale majandus-sanktsioonid (Luk ja Preston 2016: 115). Benvenuti *et al.* (2022: 89) on seisukohal, et Hiina ja USA suhted ei ole pärast Tian'anmeni väljakul toimunud enam kunagi endiseks taastunud.

Tian'anmeni väljaku sündmustest ja

geopoliitikas toimuvast ajendatult, eeskätt Ida-Euroopas ja Nõukogude Liidus aset leidvad protsessid andsid Deng Xiaopingile ainek kasutusele võtta tagasihoidlik, madalat profiili hoidev välispoliitiline strateegia (Luk ja Preston 2016: 115). Lühidalt nägi strateegia ette, et Hiina peaks rahulikult jälgima, oma positsiooni kindlustama, suhetega rahumeelselt toime tulema, varjama oma võimekust, hoidma madalat profiili ja mitte kunagi ajama taga juhupositsiooni (Fulton 2018: 152).

Hiina potentsiaalne arenemine väga võimsaks riigiks on kahtlemata oluline 21. sajandi geopoliitika aspektist, kuna võib muuta praeguse rahvusvahelise süsteemi aluseid. Tähtsaim küsimus Hiina arengu juures on aga, kas tõus saab toimuda rahumeelselt. (Mearsheimer 2014b: 2–3)

Praeguseks on näha, et Hiina soovib selgelt muuta ülemaailmset jõudude tasakaalu ning näitab seejuures üles agressiivset välispoliitilist retoorikat. Samuti on Hiina majandus kasvanud nii võimsaks, et selle edust sõltub ka ülejäänud maailma majandus.

HIINA KÕVA, TERAV JA PEHME JÕUD
Power (e.k jõud, mõju, võim, mõjuvõim) on võime mõjutada teisi, saamaks oma tahtmist (Nye 2021: 2). Rahvusvaheliste suhete ja julgeolekueksperdid on aastakümneid kasutanud riikide käitumist seletades termineid *soft power* (e.k pehme jõud) ja *hard power* (e.k kõva jõud). Terminite taga olevaid põhimõtteid on aastakümnete jooksul proovitud täiendada ja selgeks vaielda. Pehme jõu kontseptsiooni looja ja tuntuim arendaja Joseph Nye (2017: 1) defineerib pehmet jõudu kui võimet saavutada oma tahet meeldimise abil. Pehme jõu vastandiks on kõva jõud. Viimast selgitab Nye käitumisena, mis tugineb ähvardamisele või äraostmisele (Nye 2021: 5).

Möödunud kümnendi jooksul on Hiina (ja Venemaa) kulutanud miljardeid dollareid, vormimaks avalikku arvamust nende

suhtes üle maailma, proovides siseneda ning avaldada mõju meedia- ja kultuuri-sfääris, mõttekodades ja akadeemilistes ringkondades. Selleks kasutatav tööriistakast on lai, kusjuures neid tööriistu ei saa liigitada laiemalt tuntud pehme või kõva jõu kontseptsioonide alla: mõju ei proovita avaldada meeldimise või veenmisega, vaid pigem eksitamise ja manipulatsiooniga. Sellise autoritaarse riigi pehme jõuga sarnanevat tegevust tuleks kategoriseerida kui *sharp power* (e.k terav jõud), mis on mõeldud sisenemiseks sihtriigi poliitilise ja infosfääri. (Walker ja Ludwig 2017: 6–7)

Küll aga näeb pehme jõu kontseptsiooni looja Nye (2021: 8), et pehme jõud ja terav jõud toimivad erinevalt. Terav jõud on Nye sõnul pigem kõva jõu vorm, mis sisaldab endas infomanipulatsioone,

Möödunud kümnendi jooksul on Hiina (ja Venemaa) kulutanud miljardeid dollareid, vormimaks avalikku arvamust nende suhtes üle maailma.

segamaks lääne demokraatlikke protsesse (Nye 2018: 8). Teravat jõudu kasutava riigi eesmärk on süsteemselt alla suruda poliitilist mitmekesisust ja sõnavabadust nii riigisiselt kui ka rahvusvahelisel tasandil, et kindlustada oma riigi huve (Walker ja Ludwig 2017: 10). Seega, terav jõud on justkui autoritaarsete riikide poolt peetav infosõda, mõjutamaks teiste riikide arvamust ja käitumist endale sobivas suunas.

Teoses „China’s Foreign Policy“ tuuakse välja Hiina terava jõu tööriistad, milleks on **etnilised tööriistad, meediatööriistad**

ja akadeemilised/teadusalased tööriistad (Benvenuti *et al.* 2022: 175–185).

Etniliste tööriistade seast saab välja tuua selle, et seoses Hiina tõusuga rahvusvahelisel areenil ning tõusmisega teisele kohale maailmamajanduses kasvab ka väljaspool Hiinat elavate hiinlaste rahvuslik uhkus. (Benvenuti *et al.* 2022: 183)

Meediatööriistade all on välja toodud, et Hiina tunneb suurt muret selle üle, kuidas teda välismaedias kuvatakse (Benvenuti *et al.* 2022: 175). Seetõttu on Hiina hakanud levitama oma narratiive üle maailma nii enda poolt teistesse riikidesse loodud meediakanalite vahendusel kui ka juba teistes riikides olemasolevate (tuntud) meediakanalite vahendusel (Tang 2021). Välisluureamet on oma 2020. aasta raportis välja toonud, et kui oma narratiivide esitamine loomuliku publitseerimise kaudu ebaõnnestub, ostetakse ruumi meediaväljaannete veergudel sisuturunduse rubriigis (Välisluureamet 2020: 72–73).

Akadeemiliste/teadusalaste tööriistade alla kuuluvad näiteks Konfutsiuse instituudid, mida Hiina on üles seadnud erinevate riikide ülikoolidesse, kus õpetatakse tavaliselt hiina keelt ja kultuuri ning tehakse sissevaade kaasaegsesse Hiina ühiskonda. Mõnes kohas on võimalik lisaks õppida tantsimist, muusikat ja söögitegemist. Üle maailma oli 2017. aasta seisuga 146 riigis kokku 525 Konfutsiuse instituuti. Hiina kontroll nende asutuste rahastamise, personalipoliitika, õppekavade ja teiste aspektide üle kindlustab, et instituutides antakse edasi ainult „õigeid“ ehk Hiinale omaseid käsitlusi potentsiaalselt Hiinat kahjustavate teemade, näiteks territoriaalvaidluste osas. (Benvenuti *et al.* 2022: 178)

Viimasena võib akadeemiliste/teadusalaste tööriistade valdkonnas välja tuua juba praegu selgelt nähtava mõju. Leidub juhtumeid, kus akadeemikud ja kirjastajad on end tsenseerinud, kuna on kartnud, et kritiseerimise järel kaotavad nad liigipääsu Hiina turgudele ja teadustööle (Benvenuti *et al.* 2022: 183). Küll aga puuduvad

tõendid, et keegi Hiina valitsusega seonduv oleks kedagi eelevalt tsenseerima sundinud (Benvenuti *et al.* 2022: 183).

Lihtsustatult võib järeldada, et Hiina kasutab teiste riikide nii-öelda enda kontrolli alla saamiseks raha. Seejuures teavad need, kellesse on investeeritud, et Hiina suhtes negatiivsete seisukohtade avaldamine võib üsna tõenäoliselt päädida koostöö, sealhulgas rahastamise lõppemisega. Teemakohaseid näited on võtta ka Eestist.

2020. aastal avaldati Eesti Ekspressis lugu selle kohta, kuidas Tartu Ülikooli juhtkond keelas oma ajakirja Universitas Tartuensis ajakirjanikul avaldada artikli, mis kajastanuks Tartu Ülikooli ja Huawei koostöölepet (Salu 2020). Artikli autor Mari Eesmaa andis selle kohta järgmise kommentaari: „Mulle näis, et ülikool kardab, et Huawei võtab siis rahastuse ära, tühistab lepingu, kui ülikooli rahastatavas ajakirjas ilmub Huawei kohta artikkel, mis ei räägi ainult, kui hea see koostöölepe on, vaid viitab ka selle kitsaskohtadele“ (Salu 2020). Intsident viitab selgelt sellele, et Tartu Ülikooli juhtkond otsustas ennast ise tsenseerida.

Richter on oma teoses „A Theoretical Framework and Constructed Model for Sharp Power“ sarnase meediakäitumise osas näinud pehme jõu ja terava jõu puutepunkti. Richter (2022: 658) sedastab, et terav jõud võib end ilmutada pehme jõu lipu all, tuues ühe pehme jõu näitena välja meediaväljaannete rahastamise. Ta lisab, et niipea kui meediaväljaanded hülgavad ajakirjandusliku objektiivsuse, saab pehmet jõust terav jõud (Richter 2022: 658).

Tartu Ülikooli näite puhul ei olnud rahastatavaks küll ajakirjanduslik väljaanne ise, vaid Tartu Ülikooli koostööprojekt Huaweiiga, mis on ka olemuselt pigem pehme jõu võtte, tekitamaks atraktiivsust Hiina suhtes. Siiski on eeltoodud näite puhul meediaväljaanne Universitas Tartuensis seotud just Tartu Ülikooliga, mille juhtkond tõi rahastuse kaotamise

hirmus ohvriks ajakirjandusliku objektiivsuse. Seetõttu kaldub juhtum terava jõu poole.

Lisaks enesetsensuurile peitub võõra raha apla kasutamise taga suuremgi oht. Benvenuti *et al.* (2022: 187) hoitavad, et sõltuvus Hiina rahastusest võib tähendada, et lääneriikide kompromiteeritud kodanikud

Vaatamata sellele, et Eesti on väike riik, kus elab üle tuhande korra vähem inimesi kui Hiinas, oleme arenenud, eduka ja digitaliseeritud riigina suutnud huvi äratada Hiina luureasutustes.

võivad rahastuse säilitamiseks olla valmis täitma Hiina valitsuse käskle, sealhulgas mõjutama riigiametnikke ja isegi luurama Hiina kasuks.

Vaatamata sellele, et Eesti on väike riik, kus elab üle tuhande korra vähem inimesi kui Hiinas, oleme arenenud, eduka ja digitaliseeritud riigina suutnud huvi äratada Hiina luureasutustes. Kaitsepolitsei amet (kapo) kirjutab 2023. aastal välja antud aastaraamatus, et Eestis asuvast Hiina saatkonnast toimub endiselt luure-eesmärkidest lähtuv tegevus, millega püütakse levitada Hiina narratiive Eesti poliitikutele, kohaliku omavalitsuste töötajatele ja akadeemikutele ning ühtlasi proovitakse saada toetust Hiina olulistele välispoliitilistele ja majandusprojektidele (Kaitsepolitsei amet 2023: 21).

Kokkupuuteid Hiina sõjaväeluurega (HSL) on ka Eestil. 2020. aasta 9. septembril pidas kapo kinni neli aastat HSLi

Kõutsi edastatud teave	Mutso edastatud teave
Tegi lühikokkuvõtte operatiivokeanograafiast ja selle rakendustest Läänemeres.	Andis ülevaate oma suhtlusringkonnast.
Näitas operatiivokeanograafia veebirakendusi.	Saatis Kõutsi CV HSLi töötajatele.
Tutvustas portaali METOC, mis kajastab lisaks Meresüsteemide Instituudi mõõtejaamadele ka ilmateenistuse, sadamate jt mõõteseadmete andmeid reaajas.	Saatis HSLi töötajale Kõutsilt saadud ilmajaamade lingid.
Saatis HSLi töötajate e-postile <ul style="list-style-type: none"> ▶ oma ettekande kokkuvõtte operatiivokeanograafiast ja selle rakendustest Läänemeres; ▶ teavet Euroopa globaalse ookeanijälgimise süsteemi kohta; ▶ teavet veebiportaali METOC kohta; ▶ teavet ELi rahastatud teadusprojektide GRACE ja SAFEWIN kohta. 	Edastas HSLile e-kirjaga Soome-Eesti raudteetunneli projekti lõpliku versiooni.
Edastas HSLile kümme faili mälupulgal, mis sisaldasid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ülevaadet Venemaa Arktika mereala ja Põhja meretee kohta; ▶ andmeid ELi rahastatud teadusprojekti SAFEICE kohta. 	
Tegi HSLi töötajatele ettekanded: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Põhja meretee ning navigatsiooniohutuse kohta; ▶ Põhja-Jäämere kohta; ▶ Venemaa arktika mereala kohta. 	

TABEL 1. Mutso ja Kõutsi poolt Hiina sõjaväeluurele edastatud informatsioon.

Allikas: autori koostatud (Riigikohtu otsus G. M. suhtes 2023: 2–8).

heaks töötanud Gerli Mutso, kelle osas süüdimõistev kohtotsus jõustus 2023. aasta juunis tehtud riigikohtu otsusega.

Kohtuotsusest nähtub, et Mutso otsis pärast HSLi töötajatega kohtumist infot küberjulgeoleku kohta ning kogus teavet võimalike koostööle värvatavate isikute kohta, suutes veenda merendusteadlast Tarmo Kõutsi looma HSLiga Eesti Vabariigi vastast suhet (Riigikohtu otsus G. M. suhtes 2023: 2). Kahepeale hiinlastele edastatud teave on välja toodud tabelis 1.

Mutso ja Kõutsi osas tehtud kohtuotsusest nähtub, et hiinlastel ei õnnestunud saada soovitud Põhja-Jäämere topograafilist kaarti ega salastatud teavet ning 2020. aasta septembris peeti Mutso ja Kõuts kinni. (Riigikohtu otsus G. M. suhtes 2023: 2–8).

Kuigi luuretegevus langeb pigem kõva jõu strateegia tööriistakasti, saab kogutud luureinfot kasutada kõigi kolme – pehme, kõva ja terava – jõu strateegiate rakendamiseks. Ent selleks, et kontseptualiseerida teravat jõudu, tuleb selgitada ka pehme ja

kõva jõu karakteristikuid (Richter 2022: 658). Vaatleme lähemalt nende erinevusi (vt tabel 2).

Kokkuvõtvalt jagab Richter terava jõu karakteristikud kolmeks, milleks on institutsioonide usaldusväarsuse õnnestamine, avaliku arvamusega manipuleerimine ja surve avaldamine poliitilistele ja majanduslikele toimijatele (Richter 2022: 658–660).

Sihtriigi institutsioonide usaldusväarsuse nõrgestamise kohta on Richter välja toonud, et tegemist on terava jõu tähtsaima tööriistaga. Harilikult saavutatakse soovitud tulemus vastanduvatesse (lõhestavatesse) meediaväljaannetesse investeerimise abil, sealhulgas desinformatsioonikampaaniate rahastamisega. Sellise manipuleeriva ja eksitava taktika eesmärk on hoida ühiskonnas vastandumist ning seeläbi võimendada juba olemasolevaid pingeid riikide, inimeste ja ametkondade vahel. Eelneva tulemusena tekitatakse inimeste usaldamatust lääne

Pehme jõu karakteristikud	Kõva jõu karakteristikud	Terava jõu karakteristikud
Sunni või sellega ähvardamise puudumine.	Sunniga ähvardamine või sunni kasutamine.	Ei lange pehme jõu ega kõva jõu kategooriatesse.
Võime kujundada käitumist sihtriigile meeldimise abil.	Sõjalise jõu kasutamine või sihtriigi majanduslike meetmetega karistamine.	Puudub soov tahet saavutada sihtriigile meeldimise või sunni/jõu kasutamise abil.
Mõju avaldamine kultuuri, väärtuste ja aadetega.	Mõju võidakse avaldada ka näiteks sõjalaevastiku lähetamisega.	Mõju avaldatakse avaliku arvamusega manipuleerides, sh püütakse varjatult vähendada teiste riikide atraktiivsust.

TABEL 2. Pehme jõu, kõva jõu ja terava jõu karakteristikud.

Allikas: autori koostatud (Richter 2022: 658)

ekspertide ja institutsioonide suhtes. (Richter 2022: 658–659)

Kirjeldatud taktika sarnaneb autori hinnangul hübriidründerga (hübriid-sõjaga), mille käigus on samuti tavapärase sihtriigis toimetada informatsioonilisi ja psühholoogilisi mõjutuskampaaniaid. Seetõttu on Hiina kontekstis oluline rääkida ka hübriidohtudest.

MIS ON HÜBRIIDSÕDA?

Kuigi hübriidsõja puhul ei ole tegemist uue kontseptsiooniga ega Vene Föderatsiooni välja mõeldud sõjapidamise viisiga, vaid see on on tinglikult öeldes sama vana kui sõda ise, hakati sellest rohkem rääkima pärast Putini „rohelist mehikeste“ Krimmi tungimist ja Krimmi annekteerimist Venemaa poolt 2014. aastal (Popescu 2015: 1–2; Cullen ja Reichborn-Kjennerud 2017: 1).

Sõda harilikult eraldi defineerimist ei vaja. Kui konventsionaalse sõja all mõeldakse kõige klassikalisesmas võtmes relvastud konflikti kahe riigi vahel, siis hübriidsõja selgitamiseks sellest definit-sioonist ei piisa.

2015. aasta Müncheneri julgeolekuraportis välja toodud lühidefinitsiooni järgi on hübriidsõda sõdimiseks mitmete konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete võtete kasutamine (Bunde ja Oroz 2015: 35). Popescu järgi hõlmab hübriidsõda endas vaenulikke tegevusi, millega ründaja otsib klassikalise laiaulatusliku sõjalise sissetungi asemel võimalusi

õõnestada oma vastast mitmesuguste muude viisidega, nagu näiteks luureoperaatsioonidega, saboteerimisega, hääk-misega ning äärmuslike ja separatistlike rühmituste rahastamisega (Popescu 2015: 1–2). Samuti võib ründaja hübriidsõda pidades levitada desinformatsiooni nii rünnatavas riigis kui ka kolmandates riikides, avaldada majanduslikku survet

2015. aasta Müncheneri julgeolekuraportis välja toodud lühidefinitsiooni järgi on hübriidsõda sõdimiseks mitmete konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete võtete kasutamine.

ning ähvardada energiatarnete lõpetamisega (Popescu 2015: 1–2).

Euroopa Liit ja NATO lähenevad hübriidsõjale läbi hübriidohtude. Euroopa Komisjoni selgituse kohaselt saab hübriidohuna tõlgendada riiklike või mitteriiklike toimijate poolt Euroopa Liidu haavatavuste enda huvides eksploa-teerimist, kasutades koordineeritud diplomaatilisi, sõjalisi, majanduslikke,

tehnoloogilisi ja teisi meetmeid, jäädes samas sõjapidamise künnisest allapoole (European Commission 2022). NATO kodulehelt ei leia samuti organsatsiooni enda konstrueeritud ühest definitsiooni, vaid erinevatest mõttepaberitest ja artiklitest leiab erinevaid käsitlusi. Hübridohtude kohta on kirjutatud, et need on riiklike või mitteriiklike toimijate poolt varjatud või avalike sõjaliste ja mittesõjaliste meetmete kombineerimine, milleks võivad olla desinformatsiooni levitamine, küberründed, majanduslik surve, irregulaarvägede lähetamine ja konventsionaalse sõjaväe kasutamine (Dupuy *et al.* 2021).

Möödunud kümnendi lõpus, 2019. aasta detsembris tekitas maailmas suurt vastukaja uudis, et Hiina Taani Kuningriigi suursaadik ähvardas Fääri saarte peaministrit vabakaubandusleppe peatamisega, kui Fääri saared ei nõustu oma 5G-võrku üles ehitama Huawei seadmetega.

Hübrido sõjapidamise kohta on lakooniliselt öeldud, et seda defineeritakse sõjapidamises halli alana, mis tihti jääb allapoole sõja künnist (Dupuy *et al.* 2021).

Kokkuvõtvalt võib väita, et hübrido sõda defineeritakse paljudes sõnastustes, kuid põhikarakteristikud on enamikus mõisteselgitustes ja analüüsid sarnased. Käesoleva artikli autor pakub välja

järgmise definitsiooni: hübrido sõda on multidimensionaalne, konventsionaalseid ja mittekonventsionaalseid vahendeid kasutav sõjapidamise vorm, mille peamine eesmärk on rünnatavas riigis hübridohtude tekitamine või olemasolevate hübridohtude realiseerimine ühiskondlike haavatavuste võimendamise tagajärjel ning realiseerunud hübridohtude edasine ärakasutamine riigi ulatuslikuks destabiliseerimiseks ja oma tahtele allutamiseks.

HIINA TEHNOLOOGIA JA INVESTEERINGUD POLIITILISTE EESMÄRKIDE KÄSUTUSES

Nagu nägime, on Hiina Rahvavabariigi välispoliitika, samuti julgeoleku- ja majanduspoliitika olnud suunatud pikemaajaliste strateegiliste eesmärkide täitmisele, kusjuures Hiina peamiseks eesmärgiks Xi Jinpingi juhtimise all on saanud maailmas juhtrolli võtmine ning hetkel toimiva maailmakorra (sh rahvusvahelise julgeolekuarhitektuuri) ümber kujundamine Hiina-keskseks. Selleks algatatakse nii bilateraalseid kui ka multilateraalseid koostööformaate kogu maailmas. Üheks selgeks selliseks formaadiks on „Vöö ja tee“ initsiatiiv.

„Vöö ja tee“ (ingl *Belt and Road initiative*, BRI) initsiatiiv on ajaloo suurim taristu ehitamise projekt (Williams *et al.* 2020: 130). Projekti eesmärk on integreerida maailma idapoolkera (Aasia, Euroopa, Lähis-Ida ja Aafrika) Hiina poolt juhita vaks võrgustikuks (Callahan 2016: 1). Fraasis „Vöö ja tee“ sümboliseerib „vöö“ ehitatavaid teid ning raudteid, aga ka gaasi- ja naftatorujuhtmeid ning „tee“ sadamate ja rannikäärsete ehitiste ja taristu arendamist (Callahan 2016: 1). Läänemaailmale kuvatakse projekti puhtalt majandusliku koostöö projektina, kuid Hiina eksperdid näevad selles ohtu praegusele maailmakorrale (Callahan 2016: 1). Xi Jinping teatas 2023. aastal täiendava 100 miljardi dollari suunamisest „Vöö ja tee“ projekti (Mistreanu 2023).

Hiina BRI poliitika pahelist olemust kirjeldab kõige paremini „võlalõksuga“ teise riiki ehitatud taristu üle võtmine. USA asepresident Mike Pence ütles 2018. aasta oktoobris peetud kõnes, et Hiina kasutab „võlalõksu diplomaatiat“ oma mõju laiendamiseks ning tõi näiteks Sri Lankasse ehitatud sadama võla katteks ülevõtmise hiinlaste poolt (The White House 2018; Zhao 2021: 250). Pence hoiatas, et peagi võib Hiina üle võetud sadamat kasutada oma mereväe tugipunktina (The White House 2018; Zhao 2021: 250).

Sri Lanka allkirjastas Hambantota sadama 99 aastaks liisingule andmise Hiinale 2017. aastal ning alates sellest on kaasust toodud BRI sekkuva ja ekspansiivse iseloomu näiteks. Liisingulepingu sõlmimisega tõi Hiina, et kasutab samasugust tehnikat oma territooriumi laiendamiseks, nagu kasutasid läänevõimud 19. ja 20. sajandil. Selline leping õhustab selgelt sihtriigi suveräänsust ja rahvusvahelist süsteemi tervikuna. (Carrai 2018: 1061–1098)

Lisaks välisriikidesse taristuobjektide ehitamisele panustab Hiina oma raha välismaale ka tehnoloogiliste seadmete tarnimiseks ja telekommunikatsioonivõrkude ehitamiseks. Seegi tegevus ei ole heast tahtest vaesematele riikidele raha jagamine, vaid eeskätt Hiina strateegiliste eesmärkide edendamine. Nii on Hiina tehnoloogiavaldkonna agressiivne välispoliitika avaldunud ka Euroopa riikides.

Möödunud kümnendi lõpus, 2019. aasta detsembris tekitas maailmas suurt vastukaja uudis, et Hiina Taani Kuningriigi suursaadik ähvardas Fääri saarte peaministri vabakaubanduslepe peatamisega, kui Fääri saared ei nõustu oma 5G-võrku üles ehitama Huawei seadmetega (Kruse ja Winther 2019; Umbach 2020: 30). USA suursaadik Taanis hoiatas Fääri saari, et Huawei peab alluma Hiina seadustele ja kuuletuma kommunistliku partei käskudele ning võib olla sunnitud jagama andmeid oma klientide kohta (Dahl 2019).

Fääri saared kuuluvad Taani Kuningriigi koosseisu ning selle välis- ja kaitsepoliitikat,

samuti sotsiaalsüsteemi reguleerivad õigusaktid on Taani võimude pädevuses (Taani välisministeerium 2023). Tulenevalt Huawei ja Hiinaga seotud julgeolekuriskidest võttis Taani 2021. aastal vastu seaduse, millega tuleb hinnata välisinvesteeringute mõju kaitse, infotehnoloogia ja kriitilise taristu valdkonnas (Gronholt-Pedersen ja Skydsgaard 2021). Eelneva tulemusel ei arenda Taani 5G-võrku Huawei, vaid telekommiteevõtte Ericsson (Gronholt-Pedersen ja Skydsgaard 2021).

Seoses Hiina tehnoloogiatega on tõusetunud uus julgeolekurisk, milleks on potentsiaalne oht sattuda sõltuvusse Hiina tehnoloogiast. 2022. aastal väljendas Soome toonane peaminister Sanna Marin muret selle kohta, et Euroopa on liialt sõltuvuses Hiina tehnoloogiast ning viitas, et tegemist on haavatavusega (Kauranen 2022). Marin hoiatas, et autoritaarsetel riikidel on teistsugune loogika kui demokraatlikel riikidel ning ärgitas Euroopa riike rohkem enda tehnoloogilisse arengusse investeerima (Kauranen 2022). Hiina tehnoloogiast sõltumine ja Hiina standardite levimine suurendab Hiina majanduslikku ja poliitilist mõju, nõrgestades teiste riikide tarneahela toimepidavust, tehnoloogilise arengu jätkusuutlikust ja julgeolekut (Rühlig 2024: 85).

Eestis võttis riigikogu 25. jaanuaril 2023 julgeolekuriskide maandamiseks vastu välisinvesteeringu usaldusvääruse hindamise seaduse (VUHS) (Siseministeerium 2023). Siseministeerium kirjutas 26. jaanuaril 2023 pressiteates, et seadus kehtestab kolmandatest riikidest pärinevate investeeringute usaldusvääruse kontrollimise alused ja korra, tagamaks Eesti riigi strateegiliste huvide kaitset (Siseministeerium 2023). Pressiteates sedastati järgnevat: „Seadus puudutab välisinvesteeringuid, mis on seotud riigi toimimiseks oluliste valdkondade (energeetika, transport, side jt) või ettevõtjatega, nt elutähtsa teenuse osutajad, riigi osalusega äriühingud, meediaettevõtjad, riigi tegevusvarude

haldajad ja transporditaristuettevõtjad. Välisinvestori puhul arvestatakse muu hulgas, kas investorit kontrollib kolmanda riigi riigiasutus või ta on seotud julgeolekut või avalikku korda ohustava tegevusega“ (Siseministeerium 2023).

Kokkuvõtvalt hinnatakse seaduse alusel kolmandatest riikidest pärinevate investeeringutega kaasnevaid võimalikke riske

ning välisinvesteeringut ei lubata, kui see võib ohustada Eesti julgeolekut. Kuid on oluline rõhutada, et see ei tähenda, nagu oleks kõik Hiinast pärinevad või Hiina ettevõtetega seotud investeeringud automaatselt keelatud.

Artikli järgmises osas vaatleme empiiriliste andmete põhjal Hiina mõjutustegevust Eestis.

KASUTATUD ALLIKAD

- AGNEW, J., 2022. Hidden geopolitics: governance in a globalized world. London: Rowman ja Littlefield.
- ARASE, D., 2022. Stability in the Taiwan Strait after the 20th Party Congress of the Chinese Communist Party. – East Asian Policy, 14 (04), lk 107–127.
- BENVENUTI, A., CHUNG, C.-P., KHOO, N. ja TAN, A. T. H., 2022. China's Foreign Policy: The Emergence of a Great Power. New York: Routledge.
- BERGSTEN, C. F., FREEMAN, C., LARDY, N. ja MITCHELL, D., 2008. China's rise: Challenges and opportunities. Washington, D.C: Peterson Institute for International Economics.
- BIJAN, Z., 2005. China's peaceful rise to great-power status. – Foreign Affairs, 84 (5), lk 18–24.
- BUNDE, T. ja OROZ, A., 2015. Munich Security Report 2015: Collapsing Order, Reluctant Guardians? Munich: Munich Security Conference. – <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/Munich-SecurityReport2015.compressed.pdf>
- BUZAN, B., 2010. China in International Society: Is „Peaceful Rise“ Possible? – Chinese Journal of International Politics, 3 (1), lk 5–36.
- CALLAHAN, W. A., 2006. History, identity, and security: Producing and consuming nationalism in China. – Critical Asian Studies, 38 (2), lk 179–208.
- CALLAHAN, W. A., 2016. China's belt and road initiative and the new Eurasian order. – https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep07951.pdf?refreqid=excelsior%3A63c054b5a8e81785c435ab876fe52c2ejaab_segments=jaorigin=jaacceptTC=1
- CARRAI, M. A., 2018. China's malleable sovereignty along the belt and road initiative: The case of the 99-year chinese lease of hambantota port. – NYUJ Int'l L. ja Pol, 51, lk 1061–1100.
- CARROLL, J., 2022. The Hong Kong-China Nexus: A Brief History (Elements in Global China). Cambridge: Cambridge University Press.
- CULLEN, J. JA REICHBORN-KJENNERUD, E., 2017. MCDC countering hybrid warfare project: Understanding hybrid warfare. – https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/717539/MCDC_CHW_Information_Note-Understanding_Hybrid_Warfare-Jan_2018.pdf
- DAEKWON, S., 2017. Xi Jinping Thought Vs. Deng Xiaoping Theory. – The Diplomat, 25. oktoober. – <https://thediplomat.com/2017/10/xi-jinping-thought-vs-deng-xiaoping-theory/>
- DAHL, A., 2019. US warns Faroes against Huawei. – Kringvarp Føroya, 16. november. – <https://kvf.fo/greinar/2019/11/16/us-warns-faroes-against-huawei>
- DUPUY, A. C., NUSSBAUM, D., BUTRIMAS, V. ja GRANITSAS, A., 2021. Energy security in the era of hybrid warfare. – <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/01/13/energy-security-in-the-era-of-hybrid-warfare/index.html>
- ECONOMY, E. C. JA LEVI, M., 2014. By All Means Necessary: How China's Resource Quest is Cahanging the World. New York: Oxford University Press.
- ELLEMAN, B. A. ja PAINE, S. C. M., 2019. Modern China: Continuity and Change, 1644 to the Present. Second Edition. Lanham: Rowman ja Littlefield.
- EUROPEAN COMMISSION, 2022. Hybrid Threats. – https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/hybrid-threats_en
- FULTON, J., 2018. Striking a balance between economics and security. China's relations with the Gulf monarchies. Bk. Fulton, J ja Sim, L.-C. ed. External Powers and the Gulf Monarchies. London: Routledge, lk 140–158.
- RIIGIKOHTU OTSUS, 2023. G. M. kriminaalasi karistusseadustiku §-de 235¹ [praegu § 235¹ lg 1], 234² lg 1 ja 183 lg 2 p 2 järgi (2023) 1-21-1421.
- GAO, H., 2017. Going to War Against the Middle Kingdom? Continuity and Change in British Attitudes towards Qing China (1793–1840). – Journal of Imperial ja Commonwealth History, 45 (2), lk 210–231.

- GRONHOLT-PEDERSEN ja SKYDSGAARD, 2021. CORRECTED-Denmark passes law to screen foreign investments for security risks. – Reuters, 5. mai. – <https://www.reuters.com/article/idUSL1N2MS1CO/>
- KAITSEPOLITSEIAMET, 2023. Kaitsepolitsei aastaraamat 2022–2023. – https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat%202022-23.pdf
- KAUFMAN, A. A., 2010. The „Century of Humiliation“, Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order. – Pacific Focus, 25 (1), lk 1–33.
- KAUFMAN, A. A., 2011. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on „China's Narratives Regarding National Security Policy“: The „Century of Humiliation“ and China's National Narratives. – <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf>
- KAURANEN, A., 2022. Europe is too dependent on China for technologies, Finland's PM says. – Reuters, 17. november. – <https://www.reuters.com/technology/europe-is-too-dependent-china-technologies-finlands-pm-says-2022-11-17/>
- KHO, N., 2005. Realism Redux: Investigating the Causes and Effects of Sino-US Rapprochement. – Cold War History, 5 (4), lk 529–549.
- KRUSE, S. ja WINTHER, L., 2019. Banned recording reveals China ambassador threatened Faroese leader at secret meeting. – Berlingske, 10. detsember. – <https://www.berlingske.dk/internationalt/banned-recording-reveals-china-ambassador-threatened-faroese-leader>
- LUK, S. C. Y. ja PRESTON, W., 2016. The Logic of Chinese Politics: Cores, peripheries and peaceful rising. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- LÄÄNEMETS, M., 2021a. Aasia sajand II – Hiina maailmakord? – Sirp, 9. aprill. – <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/aasia-sajand-ii-hiina-maailmakord/>
- LÄÄNEMETS, M., 2021b. Kõrgtehnoloogia ja koonduslaagrid. – Sirp, 16. aprill. – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/korgtehnoloogia-ja-koonduslaagrid/>
- MEARSHEIMER, J. J., 2014a. Professor John Mearsheimer on structural realism. Ettekanne. – <https://www.youtube.com/watch?v=RXIIdh6rD18>
- MEARSHEIMER, J. J., 2014b. Can China rise peacefully? – The National Interest, 25 (1), lk 1–43.
- MISTREANU, S., 2023. China's Xi promises open markets and billions in new investments for 'Belt and Road' projects. – AP News, 18. oktoober. – <https://apnews.com/article/belt-road-initiative-forum-xi-putin-2ffe38c38cdf91556fe4c48c01f0acaf>
- NYE, J. S., 2017. Soft power: the origins and political progress of a concept. – Palgrave Communications, 3, lk 1–3.
- NYE, J. S., 2018. How Sharp Power Threatens Soft Power. – Foreign Affairs, 24. jaanuar. – <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power>
- NYE, J. S., 2021. Soft power: the evolution of a concept. – Journal of Political Power, 14 (1), lk 196–208.
- OFFICE OF THE HISTORIAN, 2006. Document 203. Joint Statement Following Discussions With Leaders of the People's Republic of China. Bk: Philips, S. E. ja Keefer, E. C. ed.: Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972. Washington D.C., Government Printing Office, lk 813–817. – <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d203>
- PLETCHER, K., 2009. Tiananmen Square incident. – Encyclopedia Britannica. – <https://www.britannica.com/event/Tiananmen-Square-incident>
- POPESCU, N., 2015. Hybrid tactics: neither new nor only Russian. – European Union Institute for Security Studies, 4, lk 1–2. – https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_4_hybrid_warfare.pdf
- RICHTER, A., 2022. A Theoretical Framework and Constructed Model for Sharp Power. – Open Journal of Political Science, 12, lk 652–669.
- RÜHLIG, T., 2024. China's Technological Power – Implications and Risks. – <https://dialogopolitico.org/special-edition-2024-keys-to-understanding-china/chinas-technological-power-implications-and-risks/>
- SALU, M., 2020. Tartu Ülikool keelas ajakirjanikul Huawei-teemalise artikli avaldamise. – Eesti Ekspress, 26. veebruar. – <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/89042773/tartu-ulikool-keelas-ajakirjanikul-huawei-teemalise-artikli-avaldamise>
- SCOTT, D., 2007. China stands up: The PRC and the international system. New York: Routledge.
- SISEMINISTEERIUM, 2023. Riik hakkab hindama välisinvesteeringute usaldusväärsust. – <https://www.siseministerium.ee/uudised/riik-hakkab-hindama-valisinvesteeringute-usaldusvaarsust>
- SOBIN, A., 2023. The Century of Humiliation: The Opium War and 1842 Treaty of Nanjing. – The Mirror-Undergraduate History Journal, 43 (1), lk 41–49.
- ZHAO, S., 2015. Rethinking the Chinese world order: The imperial cycle and the rise of China. – Journal of contemporary China, 24 (96), lk 961–982.
- ZHAO, M., 2021. The belt and road initiative and China–US strategic competition. – China International Strategy Review, 3, lk 248–260.
- TAANI VÄLISMINISTEERIUM, 2023. Fääri saared. – <https://estland.um.dk/et/taani/faari-saared>

- TANG, D., 2021. Xi Jinping plots propaganda war to make China 'loveable'. – The Times, 3. juuni. – <https://www.thetimes.co.uk/article/xi-jinping-plots-propaganda-war-to-make-china-loveable-bwmxmnlpr>
- THE WHITE HOUSE, 2018. Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China. – <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>
- UMBACH, F., 2020. EU policies on Huawei and 5G wireless networks: economic-technological opportunities vs cybersecurity risks. – <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep28286.pdf>
- WALKER, C. ja LUDWIG, J., 2017. From „Soft Power“ to „Sharp Power“. – <https://www.ned.org/wp-content/uploads/2017/12/Sharp-Power-Rising-Authoritarian-Influence-Full-Report.pdf>
- VÄLISLUUREAMET, 2020. Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2020. – <https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2020-et.pdf>
- VÄLISLUUREAMET, 2021. Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2021. – <https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2021-et.pdf>
- WILLIAMS, J., ROBINSON, C. ja BOUZAROVSKI, S., 2020. China's Belt and Road Initiative and the emerging geographies of global urbanisation. – The Geographical Journal, 186 (1), lk 128–140.
- XIA, Y., 2006. China's Elite Politics and Sino-American Rapprochement, January 1969–February 1972. – Journal of Cold War Studies, 8 (4), lk 3–28.